

Verzendlijst behorende bij brief MID nr. DIS/91/095/5764, d.d. 04 december 1991

Aan:

Coördinator Verenigde Inlichtingendiensten Nederland

(Secretaris Generaal Ministerie Algemene Zaken)

Hoofd Inlichtingendienst Buitenland

Hoofd Binnenlandse Veiligheidsdienst

Ministerie van Buitenlandse Zaken U
t.a.v. AMAD

MINISTERIE VAN DEFENSIE
MILITAIRE INLICHTINGDIENST

JOEGOSLAVIE
Militair-politieke situatie
101/91

(Afgesloten 041200 DEC 1991)

Kroatië

Hoewel de gevechten in Kroatië over het algemeen minder omvangrijk zijn, wordt het bestand nog steeds geschonden. De beschietingen door de federale strijdkrachten (JNA) en Servische gevechtsgroepen van Osijek zijn ook de afgelopen dagen doorgegaan. Naar verluidt is Osijek nu vrijwel geheel geïsoleerd. De speciale VN-afgezant voor Joegoslavië, Vance, heeft desondanks gisteren de stad bezocht. Daartoe waren vertegenwoordigers van de JNA en Kroatië een tijdelijk staakt-het-vuren rond Osijek overeengekomen. Vandaag zal Vance met federaal minister van Defensie Kadujevic besprekingen voeren, waarbij hij ook de beschieting van Osijek aan de orde zal stellen.

Ook Vinkovci, een andere door de Kroaten beheerste stad in Slavonië, is omsingeld en wordt voortdurend beschoten. Incidenten werden tevens gemeld uit een groot aantal andere plaatsen in Slavonië. Nova Gradiska, aan de grens tussen Kroatië en Bosnië-Herzegovina, zou door de JNA vanaf Bosnisch grondgebied onder vuur zijn genomen. De incidenten beperkten zich echter niet tot Slavonië. Zo zou opnieuw zijn gevechten in de omgeving van de Dalmatische havenplaats Dubrovnik. De Kroatische media hebben daarnaast melding gemaakt van beschietingen door de JNA van Gospic, een overwegend Kroatische stad in de Krajina, de Servische enclave die zich onafhankelijk van Kroatië heeft verklaard en aansluiting zoekt bij Servië. Ook zouden Servische strijdgroepen mortieraanvallen hebben uitgevoerd op een dorp in de omgeving van de Kroatische hoofdstad Zagreb en een plaats aan de Hongaars-Kroatische grens. Tevens werd melding gemaakt van JNA-troepenconcentraties ten zuidwesten van Zagreb met als doel de belangrijke weg tussen die stad en de havenstad Rijeka af te sluiten. Deze meldingen zijn opmerkelijk, omdat zij veelal betrekking hebben op gebieden die niet door de Serviërs worden opgeëist.

De leider van de extreem-nationalistische Chetnik-partij in Servië, Seselj, heeft op een recente persconferentie in de Krajina gesteld dat alle Servische gebieden moeten worden bevrijd voordat de VN-vredestroepen in Joegoslavië arriveren. Zoals reeds gemeld is ook in de Kroatische media de vrees geuit voor een intensivering van de JNA-offensieven in Kroatië. Indien dergelijke militaire acties succes zouden hebben, zou in de Servisch-nationalistische visie niets meer de legering van VN-troepen aan de grenzen van de Servische enclaves in Kroatië in de weg staan. Overigens heeft de Montenegrijnse (vice-)voorzitter van het federale romppresidium, Kostic, gisteren gesteld dat de belangrijkste gebieden waar Serviërs wonen reeds bevrijd zijn, en dat de verovering van Osijek en Vinkovci niet in de bedoeling ligt.

Gisteren is gemeld dat de federale marine, een dag eerder dan vorig weekeinde met de Kroaten was overeengekomen, de blokkade van de Kroatische havens heeft opgeheven. Een uitzondering vormde Dubrovnik. Dit houdt mogelijk verband met het feit dat het afgelopen weekeinde door de Servische radio is gesteld, dat Dubrovnik deel moet uitmaken van het Servische autonome gebied in Bosnië-Herzegovina dat het "natuurlijke achterland" van Dubrovnik vormt. Deze

Servische aanspraak is overigens op grond van de etnische samenstelling van Dubrovnik niet te verdedigen.

Met de eerder deze week gemelde terugtrekking van de JNA uit Zagreb bezet de JNA nog een zestal grote kazernes in Kroatië. De terugtrekking uit een aantal van deze legerplaatsen (Sibenik, Split) vindt eveneens doorgang en zal mogelijk voltooid worden binnen de overeengekomen termijn van twee weken. Er zijn echter nog geen aanwijzingen dat de JNA ook bereid is de drie kazernes te ontruimen in Knin en Benkovac, die van wezenlijk belang zijn voor de verdediging van de Krajina. De exacte sterkte van de JNA in Kroatië is niet te schatten, maar in Slavonië zijn elementen van negen brigades waargenomen en in en om de Krajina nog eens vier. Het is twijfelachtig of de JNA deze eenheden op korte termijn zal willen terugtrekken, zelfs indien er garanties zouden worden gegeven voor de veiligheid van de Servische bewoners van Kroatië.

Vooralsnog onbevestigde berichten wijzen erop dat de Partij voor Democratische Hervormingen, de voormalige communistische partij in Kroatië, in navolging van andere politieke groeperingen een eigen partijmilitie vormt. Hoewel geen nadere gegevens bekend zijn, duidt ook deze melding op een verdere uitholling van het gezag van president Tudjman, die ook een aantal andere Kroatische partijmilities niet (meer) volledig controleert.

Federale overheden

Het door pro-Servische afgevaardigden beheerste federale parlement heeft de reeds eerder uitgestelde stemming over een motie van wantrouwen tegen federaal premier Markovic (een Kroaat) opnieuw uitgesteld tot 5 december. Er is echter wel een aantal andere maatregelen getroffen die erop wijzen dat Servië c.s niet voornemens is het parlement volledig buitenspel te zetten. Zo is de terugtrekking van de Sloveense en Kroatische afgevaardigden formeel aanvaard en is het -reeds eerder verlengde- mandaat van het parlement opnieuw verlengd tot 31 juli 1992.

Internationale vredesinspanningen

Vance heeft gisteren in Osijek verklaard dat de tot dusverre geconsulteerde Joegoslavische functionarissen hun standpunt inzake de legering van een VN-vredesmacht in Joegoslavië niet hebben gewijzigd. Hoewel de komende dagen verdere ontmoetingen op het programma staan, toonde hij zich niet optimistisch over de kansen dat overeenstemming kan worden bereikt over de concrete voorwaarden voor de legering van VN-troepen in Kroatië.

Nadat eerder deze week de politieke leiding van de Krajina de komst van VN-troepen naar dit gebied had verworpen, hebben gisteren ook de leiders van Banja, een door Serviërs gedomineerde regio ten zuidoosten van Zagreb, verklaard dat van de komst van een dergelijke vredesmacht geen sprake zal zijn, tenzij deze zal worden gelegerd aan de "frontlijn met het resterende Kroatië". Zoals bekend hanteert Vance als uitgangspunt dat de komst van VN-troepen naar Kroatië afhankelijk is van de instemming van alle betrokken partijen, ongeacht hun juridische status. Mede gezien de voortdurende bestandsschendingen in Slavonië, blijft een akkoord over stationering van VN-troepen in Joegoslavië nog steeds onwaarschijnlijk.

De EG heeft dezer dagen bekend gemaakt dat zij de economische strafmaatregelen die zij vorige maand had ingesteld tegen Joegoslavië, zal opheffen voor Slovenië, Kroatië, Bosnië-Herzegovina en Macedonië. Toen tot de sancties werd besloten, was reeds de mogelijkheid open gehouden dat sancties niet zouden worden opgelegd aan die republieken die een positieve houding aannamen ten opzichte van de Europese bemiddelingspogingen. Met de genoemde maatregel geeft

de EG aan dat zij de verantwoordelijkheid voor het voortduren van de strijd voornamelijk bij de JNA en Servië legt.

De afgelopen dagen is een rapport uitgelekt, dat is opgesteld door vertegenwoordigers van de EG-waarnemersmissie, waarin met name de JNA wordt beschuldigd van grove schendingen van de mensenrechten. In het vertrouwelijke rapport wordt geconstateerd dat de taak van de EG-missie onder deze omstandigheden niet kan worden uitgevoerd. De JNA werd omschreven als een krijgsmacht die niet strijdt voor een bepaald politiek doel, maar slechts voor behoud van haar eigen status. Hoewel dit rapport niet politiek is gesanctioneerd, bestaat de vrees dat de Servische propaganda de bedoelde publikatie in verband zal brengen met de opheffing van de EG-sancties tegen Kroatië en daaruit de conclusie zal trekken dat de EG zich in het Joegoslavische conflict niet (meer) neutraal opstelt, hetgeen negatieve gevolgen zou kunnen hebben voor de veiligheid van de waarnemers.

Volgens de jongste berichten zal de EG nog dit jaar overgaan tot de erkenning van de onafhankelijkheid van Slovenië en Kroatië. Zoals bekend hadden Duitsland en Italië zich eerder bereid betoond desnoods eenzijdig nog deze maand tot erkenning over te gaan.

Gisteren is bekend gemaakt dat de EG voornemens is de vorige maand opgeschorte conferentie over Joegoslavië te hervatten. De presidenten van de zes Joegoslavische deelrepublieken zijn uitgenodigd op 9 december naar Den Haag te komen voor nader overleg over de toekomstige betrekkingen tussen hun republieken. Het is zeer de vraag of zij hieraan allen gehoor zullen geven.

Bosnië-Herzegovina

De Bosnische regering heeft opnieuw haar ongerustheid uitgesproken over het feit dat de JNA in deze republiek steeds verder versterkt wordt en reeds nu over een sterkte beschikt die niet alleen veel groter is dan die van de organiek in Bosnië-Herzegovina gelegeerde eenheden, maar ook de voor de verdediging van de republiek noodzakelijke sterkte ver overschrijdt. Dit is vooral een gevolg van de terugtrekking van de strijdkrachten uit Slovenië en Kroatië naar Bosnië-Herzegovina, en het feit dat de JNA operaties tegen Kroatië deels uitvoert van Bosnisch grondgebied. De Bosnische regering heeft echter uiting gegeven aan de vrees dat er ook verband bestaat met de groeiende tegenstellingen tussen Serviërs, Kroaten en Moslims in Bosnië-Herzegovina en dat de JNA mede wordt versterkt om de Servische belangen in de republiek te verdedigen.

Mogelijk in verband hiermee is vermeldenswaard dat de minister van Defensie van Bosnië-Herzegovina zijn bezorgdheid heeft uitgesproken over de situatie in de omgeving van Neum, de enige kustplaats van Bosnië-Herzegovina, die aan twee zijden wordt omsloten door Kroatisch grondgebied. In Neum is enkele weken geleden de JNA-presentie aanzienlijk uitgebreid. Volgens de Bosnische functionarissen hebben leden van de Kroatische (para-)militaire organisaties nu ook hun posities aan weerszijden van Neum versterkt.

De leiders van de Servische gebieden in Bosnië-Herzegovina die zich de afgelopen weken autonoom hebben verklaard, hebben zich uitgesproken tegen de door de Bosnische regering gevraagde komst van een VN-vredesmacht naar deze republiek. Zij hebben gesteld dat een dergelijke vredesmacht slechts de belangen dient van de Moslims in de republiek en dat zij zich gewapenderhand zullen verzetten tegen een eventuele VN-vredesmacht in Bosnië-Herzegovina. Deze meldingen onderstrepen het gevaar dat de Servisch-Kroatische tegenstellingen zullen overslaan naar Bosnië-Herzegovina.

Macedonië

De Macedonische president Gligorov heeft dezer dagen alle regeringen opgeroepen de Macedonische soevereiniteit, waartoe de Macedonische bevolking in oktober bij referendum had besloten en die onlangs in de Macedonische Grondwet is verankerd, te erkennen. Gligorov stelde dat een dergelijke erkenning een signaal zou zijn aan "minder vreedzamen" dat men zich niet met geweld van het Macedonische grondgebied zou mogen meester maken. Deze aankondiging vormt waarschijnlijk een verwijzing naar de Macedonische vrees voor Servische agressie. In dit verband is vermeldenswaard dat Chetnik-leider Seselj onlangs stelde dat Macedonië "internationaal erkend Servisch terrein" is en dat de positie van Macedonië in het toekomstige Joegoslavië zal worden bepaald door Servische belangen. Overigens is niet uitgesloten dat Gligorov met zijn opmerkingen tevens Bulgarije en Griekenland in gedachten heeft gehad, omdat deze landen in het verleden aanspraak hebben gemaakt op (delen van) Macedonië.

Kosovo

Recent is gemeld dat Servische veiligheidstroepen in Kosovo de paraatheid hebben opgevoerd en met name de veiligheidsmaatregelen rond munitie-opslagplaatsen hebben geïntensiveerd. Dit wijst erop dat zij rekening houden met een escalatie van het verzet van de kant van de door Servië onderdrukte Albanese meerderheid in deze provincie tegen het Servische gezag.

Slovenië/Albanië

Naar verluidt zou de Sloveense regering onlangs Albanië hebben verzocht om erkenning van de Sloveense onafhankelijkheid. Albanië zou deze erkenning afhankelijk hebben gesteld van concrete Sloveense steun aan het onafhankelijkheidsstreven van de Albanese meerderheid van Kosovo. Hoewel deze melding niet bevestigd kan worden, is zij alleszins geloofwaardig.

Conclusie/voorzicht

Hoewel de gevechten in Kroatië over het algemeen zijn afgenomen, met uitzondering van Oost-Slavonië, is ook elders sprake van incidenten. In het licht van de voortdurende bestandsschendingen en het feit dat diverse Servische vertegenwoordigers in Kroatië de komst van een VN-vredesmacht hebben verworpen, moet de kans klein worden geacht dat op korte termijn overeenstemming kan worden bereikt over de concrete voorwaarden voor legering van een dergelijke vredesmacht. Tegen deze achtergrond is een hernieuwde intensivering in de gevechten in de omstreden gebieden van Kroatië waarschijnlijk. De kans dat de Servisch-Kroatische tegenstellingen overslaan naar Bosnië-Herzegovina lijkt eveneens gegroeid. Zelfs als alle republieken instemmen met de hervatting van de EG-vredesconferentie over Joegoslavië, is het vrijwel uitgesloten dat daar de basis kan worden gelegd voor compromissen die alsnog een politieke oplossing voor de tegenstellingen in Joegoslavië mogelijk zouden maken.